

Буран В. В.,

*магістр права, здобувач,
науковий співробітник*

*Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України*

Чисніков В. М.,

*доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник*

*Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України*

ПРАВознаВЕЦЬ

АВГУСТ АДОЛЬФОВИЧ ЛЕВЕНСТИМ (1857–1915) – ПЕРШИЙ ПРОПАГАНДИСТ ТВОРІВ АВСТІЙСЬКОГО КРИМІНАЛІСТА ГАНСА ГРОССА І ОДИН ІЗ ПІОНЕРІВ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ

Особа А.А. Левенстима, якому в минулому році виповнилося 165 років з дня народження, для багатьох сучасних криміналістів є людиною маловідомою. Як стверджував на початку ХХ століття один з його харківських колег, Август Адольфович відрізнявся багатогранністю своєї діяльності, будучи юристом-практиком (криміналістом та цивілістом, адвокатом, прокурором, суддею), громадським діячем, фахівцем у галузі науки, освіти та благодійності, літератором (істориком права та літератури, фольклористом та публіцистом), оратором та колекціонером [1, с. 1720].

Потрібно було майже сторіччя, щоб сучасний читач зміг ознайомитися з біографією та науковою діяльністю забутого юриста-практика А.А. Левенстима у книзі «Криміналістичні реєстраційно-довідкові й судово-експертні установи Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції Російської імперії (1889–1917 рр.) [2, с. 464–470].

Август Адольфович Левенстім народився у 1857 році в Москві в родині обрусілих німців. Його батько був доктором медицини і хотів щоб син теж продовжив його справу. Але Август обрав інший шлях. Після гімназії він поступив на юридичний факультет Московського університету, який закінчив зі ступенем кандидата прав (1881 р.). Деякий час працював помічником присяжного повіреного, а у квітні 1882 р. розпочав державну службу: був кандидатом на судові посади, виконував обов'язки слідчого, призначався товаришем (заступником) прокурора. Узагальнивши накопичений досвід, видав книгу «Речь государственного обвинителя в уголовном суде» («Промова державного обвинувача в карному суді») (1894), яка звернула на себе увагу не тільки представників юридичної спільноти, а також і керівництва Міністерства юстиції.

3 грудня 1894 р. А.А. Левенстім – помічник юрисконсульта 1-го департаменту Міністерства юстиції в Петербурзі. Працюючи в діловодстві законодавчої комісії, активно співробітничав з «Журналом Министерства юстиции» та іншими юридичними виданнями, де публікував ґрунтовні огляди іноземних законодавчих робіт з кримінального права і процесу, а також з проблем попереднього слідства та судочинства.

Саме він був першим пропагандистом праць видатного австрійського вченого-криміналіста Ганса Гросса. Після виходу за кордоном 2-го видання його книги «Руководство для судебных следователей, чинов общей и жандармской полиции и др.» (1894), Август Адольфович опублікував у березневому номері «Журнала Министерства юстиции» за 1895 рік статтю «Предварительное следствие по руководству доктора Г. Гросса» [3].

Коротко характеризуючи зміст Загальної та Особливої частин праці австрійського криміналіста, А.А. Левенстім особливу увагу приділив главі п'ятій «Про осіб обізнаних», вказавши на розділи: про судового лікаря та його діяльність; про мікроскопіста; про хіміка; про осіб, які обізнані з вогнепальною зброєю; про осіб, які обізнані у дослідженні письмових документів: про фотографа; про антропометрію; про дактилоскопію; визначення тотожності особистостей геометричним шляхом; винагорода обізнаних осіб. На думку Левенстіма, ця глава за своїм обсягом, за новизною приведення наукових повідомлень і за безліччю наведених прикладів є однією з найцікавіших. Опису її змісту він присвятив кілька сторінок, на відміну інших глав, які висвітлював фрагментарно.

Август Адольфович також вказував на розділ книги «Про папілярні лінії на руці людини», який за новизною повідомлених відомостей зацікавить читачів. Він наголошував, що слідчі дуже часто при

розслідуванні вбивств знаходять на різних речах закривавлені відбитки обвинувачених пальців. Однак досі для кожного слідчого було «...величезне утруднення скористатися цими слідами». Тепер вони можуть скористатися вказаними в цій книзі вказівками, «...які кидають світло в це темне царство». Вчений зазначав, що папілярні лінії пальців у всіх людей різні і не змінюється з роками, коротко описував дослідження англійського вченого Гальтона в цій галузі і вказував на два способи, за допомогою яких можна знімати відбитки з руки заарештованого злочинця [3, с. 152–153].

Зауважимо, що це була перша наукова публікація, в якій пропонувалося використовувати дактилоскопію у слідчій практиці та давалися практичні поради. На жаль, російським чиновникам знадобилося одинадцять років для реалізації цієї пропозиції [4].

Закінчуючи статтю про книгу Г. Гросса, автор висловив побажання, щоб цей цікавий і корисий твір знайшов собі читачів не лише серед вітчизняних слідчих, а й був перекладений на російську мову [3, с. 160]. Побажання вченого не залишилося непоміченим і надихнуло судових слідчих Л. Дудкіна та Б. Зіллера перекласти та видати протягом 1895–1897 років Загальну та Особливу частини «Руководства...» Ганса Гросса...» [5]. Позитивні рецензії на ці видання А. А. Левенстім також опублікував у «Журнале Министерства юстиции» [6, 7].

Слід також сказати, що Август Адольфович був першим, хто ознайомив читача з поняттям, завданнями, змістом нової науки криміналістики. У статті «Доктор Ганс Гросс і його проект уллучения следственной части» (1896) він писав, що автор «Руководства...» называет свою науку «криминалистикой», понимая под этим словом совокупность сведений, необходимых для производства уголовных дел...» [8, с. 44]. Потім автор, «определив в точности, что такое криминалистика и какое положение занимает она относительно других наук», докладно зупинився на пропонованій Гроссом університетській програмі криміналістики. Зокрема, за його словами, «цель криминалистики состоит в том, чтобы дать студенту запас технических сведений, которые пригодятся ему при обследовании и разрешении уголовных дел, когда он будет работать в качестве следователя, прокурора или судьи» [9, с. 51].

Про проекти доктора Ганса Гросса щодо покращення слідчої частини А.А. Левенстім доповідав на засіданні Юридичного товариства при С.-Петербурзькому університеті, членом якого він був. Пізніше ця доповідь була ним опублікована в журналі товариства [8, с. 40–58; 9, с. 47–66].

Вчений нерідко у своїх працях посилався на авторитет доктора Г. Гросса. Так, у своїй статті «Попереднє слідство за Судовими

Статутами, його недоліки та заходи щодо поліпшення» (1895 р.) Август Адольфович, говорячи про якості слідчого, посилався на думку Г. Гросса, який бачить одну з причин малої продуктивності судового слідчого в тому, що «большинство юристов недостаточно подготовлены для работы в качестве следователей. Из университета их выпускают с прекрасным общим юридическим образованием, с массой теоретических знаний, но им не дают никаких сведений, которые нужны для расследования уголовных дел. Большинство из них не знают, как пишутся протоколы осмотра, о чем нужно допрашивать свидетелей и как делать обыск, чтобы не уйти с пустыми руками. Мало того, даже опытные следователи не умеют разумно осмотреть след, выбрать экспертов и воспользоваться в интересах правосудия прогрессом естественных наук». Все це, на думку Г. Гросса, «должно быть предметом университетского преподавания, ибо пока в знаниях юристов будет существовать значительный пробел, следователи всегда будут делать массу ошибок по существу дела» [10, с. 154–155].

У центральному апараті Міністерства юстиції А.А. Левенстім пропрацював п'ять років, а 8 січня 1900 р. був призначений членом 3-го цивільного департаменту Харківської судової палати. Працюючи в Харкові, постійно цікавився і вивчав юридичну літературу, що виходила у країнах Західної Європи, де наукова криміналістична думка отримала широкий розвиток [11]. У списках членів Міжнародної спілки криміналістів від 1 січня 1901 року місто Харків представлене і членом Судової палати Августом Адольфовичем Левенстімом. Саме завдяки його старанням за засіданні комітету групи 12–22 березня 1901 року ухвалили: «Визнати Харківське юридичне товариство членом Російської групи, про що подати міжнародному центральному комітету».

У 1903 році він відвідав Німеччину, де ознайомився з організацією та діяльністю кримінальної поліції. Невдовзі в чотирьох номерах газети «Судебное обозрение» був надрукований його нарис під назвою «Дознание и розыск», який мав чотири частини: I. Організація і прийоми роботи розшукових відділень. II. Кримінальні музеї. III. Антропометрія. IV. Фотографія [12].

3 березня 1914 року А.А. Левенстім у чині дійсного статського радника, (що відповідало військовому званню генерал-майора), був звільнений у відставку через хворобу. Переїхавши з Харкова до Петербурга, він нетривалий час займався адвокатською практикою, а 21 березня 1915 року на 58 році життя помер від грудної жаби. Некрологи про його смерть були розміщені в журналі «Исторический вестник», в газетах «Право» (Петроград) та «Южный край» (Харків)» [13, с. 470–471].

Список використаних джерел:

1. Ризников С. А. А. А. Левенстим. Право, 1915. 14 июня. № 24.
2. Чисников В. Н. Левенстим Август Адольфович (1857–1915). Криміналістичні реєстраційно-довідкові й судово-експертні установи Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції Російської імперії (1889–1917). У 2-х книгах. Кн. 1 / авт. кол.: М. Г. Вербенський, С. І. Гирько, Т. О. Проценко, В. М. Чисников та ін. К. – Х. : ДНДІ МВС України, 2013. 637 с.
3. Левенстим А. А. Предварительное следствие по руководству доктора Г. Гросса. *Журнал Министерства юстиции*. 1895. № 3 (март). С. 132–160.
4. Першим нормативним актом, який регламентував застосування дактилоскопії, був Циркуляр Головного тюремного управління Міністерства юстиції № 32 від 30 грудня 1906 року «Про застосування дактилоскопії як системи реєстрації найважливіших злочинців».
5. Гросс Г. Руководство для судебных следователей, чинов общей и жандармской полиции и др. / пер. с нем. со 2-го доп. изд., пер. изд. Л. Дудкин и Б. Зиллер. Вып. 1. Общая часть. Смоленск, 1895. Вып. 2 и 3. Особенная часть. Смоленск, 1896–1897.
6. Левенстим А. А. Д-р Ганс Гросс. Руководство для судебных следователей, чинов общей и жандармской полиции и др. / перевели с нем. (2-го доп. изд.) Л. Дудкин и Б. Зиллер. Вып. 1. Смоленск, 1895. *Журнал Министерства юстиции*, 1895. № 11. С. 173–175.
7. Левенстим А. А. Д-р Ганс Гросс. Руководство для судебных следователей, чинов общей и жандармской полиции и др. / перевели с нем. (2-го доп. изд.) Л. Дудкин и Б. Зиллер. Вып. 2 и 3. Смоленск, 1896–1897. *Журнал Министерства юстиции*. 1897. № 4. С. 345–346.
8. Левенстим А. А. Доктор Ганс Гросс и его проект улучшения следственной части. *Журнал юридического общества при С.- Петербургском университете*. 1896. Кн. 2.
9. Левенстим А. А. Доктор Ганс Гросс и его проект улучшения следственной части. *Журнал юридического общества при С.- Петербургском университете*. 1896. Кн. 3.
10. Левенстим А. А. Предварительное следствие по Судебным Уставам, его недостатки и меры к улучшению. *Журнал Министерства юстиции*. 1895. № 11 (ноябрь).
11. Про службу А. А. Левенстіма в м. Харкові див. : Август Адольфович Левенстим. Маленькая заметка о великом человеке. Офіційний інтернет-сайт фірми Альфа – Омега [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://alfa-omega.kh.ua>levenstим
12. Левенстим А. А. Дознание и розыск. *Очерки о деятельности германской полиции*. 1903. №№ 36, 37, 44, 48.

13. Левенстим Август Адольфович. Антологія юридического некролога / сост. В. М. Баранов и др. 2-е изд., доп. Н-Новгород, 2005. 1008 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-3>

Глодний Я. С.,
студент магістратури кафедри філософії та історії
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського

ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ ЯК ПРОЯВ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ РАННЬОМОДЕРНОЇ УКРАЇНИ

Коли ми говоримо про Україну як європейську державу, ми не намагаємося ввести її до європейського історичного та культурного простору, а доводимо факт того, що вона віддавна є його частиною. Одним із найяскравіших доказів цього є історія міста Острог, який станом на кінець XVI – початок XVII століть був одним із найбільших населених пунктів України, поступаючись лише Києву, Львову, Луцьку та Кам'янцю. Маючи потужних покровителів – князів із роду Острозьких – це місто швидко стало значним політичним, економічним та культурним центром Волині і всієї Польської Русі.

Острог мав вдале географічне розташування – стояв на узвишші, яке легко обороняти – також через територію міста проходив один з рукавів давнього маршруту *Via Regia*, що стимулювало розвиток торгівлі та виробництва.

Сам Василь Костянтин Острозький став однією з найвпливовіших фігур, спочатку Великого Князівства Литовського, а згодом і Речі Посполитої. Навіть сучасники називали його некоронованим королем Русі [5; с. 107]. І, по суті, цей титул був виправданий, адже князь мав під своїм управлінням третину Волинського воєводства, був старостою Володимирським, Волинським маршалком та Київським воєводою.

Маючи такий вагомий статус у державі, князь, за сприяння і матеріальної підтримки своєї племінниці Гальшки Острозької, у 1576 році засновує у своєму родовому місті слов'яно-греко-латинську школу, яка зараз відома як Острозька академія. За недовгий час свого існування ця школа випустила зі своїх стін немало відомих постатей української історії, серед яких були Петро Конашевич-Сагайдачний, Мелетій Смотрицький та Андрій Римша. А діячами цієї установи стали